

Mitt Gröna Kvarter

Slutrapportering av Utvärdering av Mitt Gröna Kvarter

I enlighet med gällande regler för uppföljning och rapportering av stödprojekt sänder vi härmed följande information som underlag för bedömning, gällande Utvärdering av Mitt Gröna Kvarter, projekt P60.

Utvärderingen har gjorts enligt modell ”följeforskning” av filosofie doktor Eva Gustavsson och professor Ingemar Elander vid Centrum för urbana och regionala studier (CUREs), Örebro universitet.

Planeringsprocessen skulle ha genomförts våren 2012 och en rapportering av detta publicerats hösten 2012. Startpunkten för byggprocessen kom emellertid, på grund av överklagan av upphandlingen, att förskjutas till början av 2013. Med hänsyn till detta förlängdes också tiden för utvärdering, vilket gjorde det möjligt ta in ytterligare information kring processen före byggstart.

En ursprungligen planerad enkätundersökning riktad till samtliga boende genomfördes aldrig eftersom den typen av information redan fanns att tillgå dels i form av ÖBOs kundundersökningar, och dels genom skriftligen dokumenterade samtal vid dörr som genomförts av konsultföretag (Cesam). Att än en gång på kort tid begära in enkät- eller intervjusvar från de boende på Visgatan bedömdes inte meningsfullt. I samråd med handläggare på Delegationen för hållbara städer ströks därför detta moment. Dessutom blev det först under 2014/2015 klart vilka som faktiskt kom att flytta in i de renoverade/ombyggda lägenheterna. Att områdets karaktär av byggarbetsplats kvarstod långt in på hösten 2015 och att de flesta boende varit på plats där mindre än ett år är omständigheter som man måste hålla i minnet när man bedömer utvärderingens resultat. Om vi efter ett par år återkommer med frågor om trivsel, trygghet, deltagande etc. och jämför resultatet med någon del av Vivalla där inga särskilda åtgärder genomförts skulle vi få en tydligare, mer realistisk bild av vad som åstadkommits genom Mitt Gröna Kvarter,

Publicering och annan kommunikation

I en första etapp studerades planeringen av Mitt Gröna Kvarter fram till byggstart i februari 2013, och sedan gjordes en uppföljning under 2015, när inflyttning skett i vad som nu blivit 79 renoverade/ombyggda lägenheter. Utvärderingen avrapporterades i en första studie som publicerades vid årsskiftet 2013/2014 online i CUREs' skriftserie på engelska för att bostadsföretag i nätverket EURHONET (European Housing Network) och andra intresserade i och utanför Sverige ska kunna ta del av vunna erfarenheter (Gustavsson & Elander 2013a). En kortversion på svenska levererades till ÖBO hösten 2014 för intern reflektion inför kommande förändringsarbete på Visgatan och övriga Vivalla. Den har under hösten 2015 följts upp med en kompletterande rapport och ett planerat seminarium för ledning och medarbetare i ÖBO i vårvintern 2016. MGK är också – tillsammans med andra projekt som delfinansierats av Delegationen för hållbara städer (DHS) - föremål för analys i två jämförande studier (Gustavsson & Elander 2013b; Gustavsson & Elander 2014). En vetenskaplig fördjupning av utvärderingen har gjorts i en längre, vetenskapligt granskad artikel som publicerats i tidskriften *Progress in Planning* (Gustavsson & Elander 2015). En presentation av projektet görs vid de samverkande statliga verkens hållbarhetskonferens 10-11 december 2015. En förteckning av publikationer, konferensbidrag och muntliga presentationer ges som avslutning i föreliggande rapport.

Syftet med utvärderingen har enligt ansökan varit ”att bidra till en förbättring av kunskapsläget inom hållbar stadsutveckling med fokus på platsens identitet, beteendepåverkan avseende livsstil och konsumtion ur ett miljöperspektiv samt delaktighetens betydelse för ett lyckat förändringsarbete” (ÖBO, Mitt Gröna Kvarter, Ansökan till Delegationen för hållbara städer 2011-06-01). Fallstudien gör löpande kopplingar mellan gjorda observationer och aktuell forskning inom de tre temana. Här presenterar vi i korthet några av slutsatserna.

- **Tänka och handla grönt**

Tekniska och fysiska insatser för att förstärka kvarterets gröna karaktär - dess ekologiska hållbarhet - redovisas i den årliga uppföljningen. I utvärderingen ligger fokus på i vilken grad de boende känner att de ”genom sitt boende i kvarteret bidrar till en hållbar utveckling både i ett litet och i ett större perspektiv”. Studien har i denna del tagit sin utgångspunkt i en aktuell teoridiskurs där människors livsstil och konsumtion fångas med hjälp av begrepp som ”ekologiskt medborgarskap”, ”politisk konsumtion” och ”moraliskt konsumtionsansvar”. En övergripande frågeställning i denna forskning är om man måste ”tänka grönt för att leva grönt” eller om tekniska och infrastrukturella lösningar kan få människor som ”inte tänker grönt” att ändå ”leva grönt” (Gustavsson 2012). Att radikala, eko-tekniskt inriktade åtgärder lett till stora energibesparingar ger stöd för den senare tolkningen. Intervjuer med lokala ÖBO-medarbetare pekar också på att de boende själva förväntar sig att de genom sina hyresinbetalningar överlåter ansvaret för miljöåtgärder till

ÖBO. Antagandet stämmer väl överens med enkätsvaren och fokusgruppsamtalen. Ett utbrett missnöje finns dock över att de nya lägenheterna upplevs som kalla, något som ÖBO-medarbetare menar beror på att de boende inte lärt sig hur de ska sköta vädring och element. Avfallsåtervinningen framhålls också av både boende och ÖBO-medarbetare som ett bekymmer, dels beroende på bristande vilja och kunskap hos en del boende, och dels på grund av brister i sorteringssystemet. Båda frågorna följs upp av ÖBO för eventuella åtgärder under höst-vinter 2015-2016.

- **Platsens identitet**

I projektet och dess förlängning i långsiktigt förnyelsearbete i Vivalla vill ÖBO bidra till att stärka de boendes kvartersidentitet genom ”tekniska, konstnärliga och pedagogiska insatser”. *Har projektet inneburit att den renoverade delen av Visgatan fått en ny identitet för dem som bor där?* Frågan har en speciell laddning genom att Vivalla som helhet under lång tid varit medialt stigmatiserad. I utvärderingen har forskarna undersökt vilka åtgärder projektet genomfört och vilka spår detta avsatt i de boendes platskänsla i relation till andra identitetsmarkörer, väl medvetna att de som flyttat in i de renoverade/ombyggda husen ännu bott för kort tid för att de skall ha hunnit ”bo in sig”. ÖBO har själv ”döpt om” MGK till ”Kvarteret Hjärstaskogen” i ”Nya Vivalla”, ett namn, som de boende än så länge inte tagit till sig. Enkätstudier och samtal i fokusgrupp tyder på att Vivalla för de flesta boende i MGK fortfarande är den givna identitetsmarkören, inte Mitt Gröna Kvarter eller Kvarteret Hjärstaskogen. Även om man är väl medveten om den negativa bild som formats av Vivalla, inte minst genom medierapportering, så finns det bland de boende en positiv identifikation med och även stolthet över att bo i en så mångkulturell och levande stadsdel. Om ”Kvarteret Hjärstaskogen” kommer att få genomslag som en identitetsmarkör också för de boende återstår med andra ord att se.

- **Deltagande, ansvar och inflytande**

Genom projektet förväntas de boende bli mer delaktiga i skötseln och utvecklingen av sitt område. I vilken omfattning och i vilka former är de villiga att delta i arbetet för att förändra området? Utvärderingen tar i denna del sin utgångspunkt i internationell teoriutveckling och forskning om boende- och medborgardeltagande. Social inkludering, socialt kapital och social integration är andra begrepp med kopplingar till detta tema. Forskning visar att arbete, språkkunskaper och utbildning visserligen är centrala faktorer för att skapa social integration, men också att detta är något som kräver nationella och lokala politiska insatser som normalt går långt utöver ett enskilt bostadsföretags rådighet. Projektet som sådant har inte haft till uppgift att skapa arbetstillfällen för dem som bor på Visgatan eller i Vivalla som helhet. Det har däremot varit målsättningen för ett angränsande projekt, Boendebyggarna, som utvärderats i en annan studie, och som visar hur social upphandling kan tillämpas vid ombyggnad (Martin Lind (2014) *BoendeByggarna. Kartläggning av en social upphandling för framgångsrik introduktion*

på arbetsmarknaden. Örebro: Delegationen för hållbara städer, Regionförbundet Örebro, Örebro kommun, ÖrebroBostäder.)

Under planeringen av MGK gavs möjligheter för de boende att både individuellt och kollektivt ge synpunkter på förestående renovering/ombyggnad. Ett missnöje uppstod efter hand då en del boende menade att ÖBO redan från början haft för avsikt att göra större förändringar än enbart renovering. Några som bott länge i området kände stor oro för att den förestående renoveringen skulle bli alltför omfattande och skada den trivsel och samhörighet som de menade fanns där. De var också oroliga för att området snarare skulle bli mindre grönt än vad det redan var. Andra som bott där kortare tid var mer öppna för förändringar. En utbredd oro fanns dock för vad som skulle hända i samband med renoveringen: Skulle annan bostad ordnas? Skulle jag kunna flytta tillbaka? Skulle jag få hjälp med ut- och återflyttning? Skulle den nya hyran bli överkomlig? ÖBO gjorde här en väl planerad insats med en särskilt utsedd omflyttningssamordnare i en central roll. ÖBO erbjöd alternativa lägenheter i sitt bostadsbestånd inom eller utanför Vivalla och de som ville hade också möjlighet att sedan flytta tillbaka till den aktuella delen av Visgatan. Det fanns också möjlighet att individuellt för varje lägenhet välja nivå för standard och hyreshöjning. ÖBOs insats i detta skede visade sig vara trygghetsskapande och dämpade den oro som fanns hos en del boende.

Lärande och forskarnas roll

Studien har varit upplagd som en form av följeforskning med sikte på kontinuerligt lärande. Forskarnas roll har därmed inte begränsats till att passivt registrera vad som händer i förändringsprocessen, utan de har även successivt återfört kunskaper till denna process. Inspel från forskarna har skett både vid träffar med projektgruppen i MGK, vid sammandragningar med olika DHS-projekt, vid intervjuer med distriktschef och politiker i ÖBOs styrelse och vid informella samtal med lokala ÖBO-medarbetare. Ett seminarium med representanter för ÖBO, projektgruppen och forskare vid Örebro universitet har också genomförts där preliminära resultat diskuterats i relation till erfarenheter från annan forskning inom detta fält. Återkommande uppdatering av utvärderingsarbetet har skett i kommunikation med ÖBOs affärsutvecklare och lokala ÖBO-medarbetare.

Utvärderingen har utgått från insikten att (bo)stadsförnyelse involverar en rad olika intressen. Kommun, bostadsföretag, byggföretag, arkitektfirmor och olika grupper av boende kan ha olika önskemål om och krav på vad som ska göras. Ambition har varit att utan egna ställningstaganden identifiera dessa önskemål och krav och se i vad mån de beaktas eller inte i planeringsprocessen, och också vilka erfarenheter boende och lokala ÖBO-medarbetare har efter återflytt eller ny inflyttning. Men MGK/Kvarteret Hjärstaskogen är en liten del av Vivalla och frågor som rör trivsel, trygghet, deltagande och annat måste också ses i detta större sammanhang. Det är något som hela tiden återkommit i forskarnas samtal med boende och lokala ÖBO-medarbetare. Samtal och intervjuer med företrädare för projektgruppen, bostadsföretag och boende, enkätdata,

Hem för dig

Örebro 7 december 2015

dokumentstudier, nyhetsbevakning och debattinlägg i media samt egna observationer vid stormöten och andra besök i området har utgjort den väv av källmaterial utifrån vilken forskarna dragit sina slutsatser.

Slutord

På senare tid har det kommit fram resultat som nyanserar den mörka bild av miljonprogrammets hyreshusområden som länge dominerat i både forskning och medias rapportering. Fallstudien av Mitt Gröna Kvarter är ett tydligt exempel på detta.

Under planeringsprocessen fram till byggstart framkom ett stort engagemang både för Visgatan och för Vivalla som helhet. Men vad händer nu? Känner de som flyttat in i de renoverade bostäderna trivsel och trygghet? Är de själva villiga att delta i områdets skötsel? Det säger sig själv att en utvärdering så nära inpå projektperioden bara kan ge preliminära bedömningar av projektets effekter på lång sikt. De flesta boende verkar visserligen inte vara särskilt intresserade av att själva delta i områdets skötsel. De förutsätter att ÖBO handhar detta i och med att hyran är betald. Både enkätsvar och samtal i fokusgrupp pekar dock på ett stort engagemang för de vardagsnära trivsel- och trygghetsfrågorna på Visgatan och i Vivalla generellt. Ur såväl enkät som samtal i fokusgrupp har en lång rad förslag på förbättringar både på Visgatan och i hela stadsdelen kommit fram, vilket dokumenteras i forskarnas slutrapport till ÖBO. Företaget har själv dragit lärdomar inför den andra etappen av Vivallas förnyelse, där vi varit och är mycket tydliga med vad som är möjligt att påverka. Det finns ett stort engagemang från de boende som kommit till uttryck inte minst vid välbesökta dialogmöten. I denna nya etapp har ÖBO tagit fasta på Versgatans ursprungliga karaktär och tillämpat de energilösningar som utvecklats under Mitt Gröna Kvarter. Någon ”identitetsväxling” är det inte fråga om och åtgärderna ligger totalt sett på en lägre kostnadsnivå. Avsikten är att företaget ska dra stegvis lärdom av gjorda erfarenheter och samtidigt vara lyhörd för de speciella förhållanden som finns i olika delar av Vivalla.

Metoder för studien

Under 2011-2012:

- Studier av officiella dokument från ÖBO och Örebro kommun.
- Intervjuer med boende, medlemmar av projektgruppen och politiker i ÖBOs styrelse.
- Observationer vid öppna möten med boende på Visgatan samt vid projektgruppsmöten.
- Egna besök och iakttagelser i området.
- Bevakning av utvecklingen i Vivalla i lokala medier.

Under 2013 - 2015:

- Fortsatt egna besök och iakttagelser i området.
- Bevakning av utvecklingen i Vivalla i lokala medier.
- Träffar med ledningsgruppen för projektet Mitt Gröna Kvarter.
- Intervjuer med lokala ÖBO-medarbetare (sen vår/tidig höst 2015).
- Enkät till alla boende i Mitt Gröna Kvarter (höst 2015).
- Djup- och fokusgruppintervjuer med boende av olika kön, ålder och etnicitet (höst 2015).
- Etikprövning enligt gällande praxis.

Publikationer och konferensbidrag med helt eller delvis fokus på ”mitt Gröna Kvarter”

Publicerade skrifter

Gustavsson, Eva & Elander, Ingemar (2015) [Sustainability potential of a redevelopment initiative in Swedish public housing](#): The ambiguous role of residents' participation and place identity. *Progress in Planning*. Online: [doi:10.1016/j.progress.2014.10.003](https://doi.org/10.1016/j.progress.2014.10.003)

Elander, Ingemar & Gustavsson, Eva (2015). [Nyanser av grönt i den urbana hållbarhetskören](#): några aktuella exempel. *Biodiverse* (2): 5-7.

Gustavsson, Eva & Elander, Ingemar (2014) [Social hållbarhet i stadsutveckling? Uppföljning av tio projekt i svenska städer](#). Centrum för Urbana och Regionala Studiers skriftserie 70. Örebro: Örebro universitet.

Gustavsson, Eva & Elander, Ingemar (2013a) ["My Green Neighbourhood": sustainability potential of a redevelopment initiative in a stigmatized housing estate](#). Centrum för Urbana och Regionala Studiers skriftserie 68. Örebro: Örebro universitet.

Gustavsson, Eva & Elander, Ingemar (2013b) [Social hållbarhet inte bara "sustainababble"? Från mångtydig vision till analytiskt redskap vid uppföljning av stadsbyggnadsprojekt](#). Örebro: Centrum för Urbana och Regionala Studiers skriftserie 69. Örebro: Örebro universitet.

Gustavsson, Eva (2012) Klimat, hållbarhet och deltagande – erfarenheter från två lokala utvecklingsprojekt. I Tonell, Lennart (red) *Hållbar utveckling. Samhällsplanering, lokala villkor och globala beroenden*. Ymer 2012. Stockholm: Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi.

Konferensbidrag i skrift

Kristianssen, Ann-Catrin, Gustavsson, Eva & Elander, Ingemar (2015). [Citizen-centred innovations between responsive and inclusive democracy](#).: Examples from a Swedish city. Paper presented at the conference Local Government and Urban governance: Citizen Responsive Innovations in Europe and in Africa. Institute of Geography and Spatial Planning, University of Lisbon, Portugal, 9-10 April.

Gustavsson, Eva & Elander, Ingemar (2014) Behaving clean without thinking green? Reflections on bottom-up and top-down initiatives for stimulating low carbon attitudes and behavior among citizens”. Paper presented at the workshop Devices and Desires: the Cultural Politics of a Low Carbon Society, Lunds universitet, den 21-23 maj.

Gustavsson, Eva & Elander, Ingemar (2013). [Killing three birds with one stone?: Participatory planning and the challenge of multi-dimensional sustainability](#). Paper presented at the conference Cities as Seedbeds for Innovation, organized by the European Urban Research Association (EURA), the University of Twente, Enschede, The Netherlands, 3-6 July 2013.

Gustavsson, Eva (2013) What is the meaning of green? Bidrag till 5th Nordic Geographers' Meeting, 11-14 June, Reykjavik, Iceland.

Gustavsson, Eva & Elander, Ingemar (2013) *Place identities and the redevelopment of a multi-family housing estate*. Paper presented at the session Exploring the emotion of alternative communities - theorizing new forms of communal organisation at the Fourth International and Interdisciplinary Conference on Emotional Geographies 1-3 July 2013, University of Groningen, The Netherlands. [Efter referegranskad abstract]

Gustavsson, Eva & Elander, Ingemar (2013) *Killing three birds with one stone? Participatory planning and the challenge of multi-dimensional sustainability*. Paper presented at the European Urban Research Association Conference Cities as Seedbeds for Innovation, 4-6 July, 2013, University of Twente, Enschede, The Netherlands. [Efter referegranskad abstract]

Gustavsson, Eva & Elander, Ingemar (2012) 'My Green Neighbourhood' - Potentials and limits of a redevelopment initiative in a stigmatized housing estate. Paper presented at the Lund Conference on Earth System Governance, 18-20 April, 2012.

Muntliga presentationer vid konferenser och seminarier [urval]

- Den 10-11 december 2015, Muntlig "speed-date" med deltagare vid av Boverket med flera myndigheter och organisationer anordnade Plattformsdagar med konvent, seminarier och workshops om hållbar stadsutveckling, Folkets Hus, Stockholm.
- Den 1 april 2015, Klimatnätverket, Örebro Universitet. Behaving clean without thinking green? Analyzing top-down and bottom-up initiatives for stimulating low carbon attitudes and behavior among citizens.
- Den 4 december 2014 vid Nalen, Stockholm. Konvent om *Plattformen för hållbar stadsutveckling* anordnat av Boverket och fyra andra statliga verk. Deltagande i rundabordssamtal olm Resilience Centre. Muntlig/PP-presentation vid forskarkonferens med tema Hållbara städer och miljö: "Sustainababble? Från ord till handling i stadspolitik".

- Den 10-11 november 2014. Stockholm Waterfront. "Sustainababble? Från ord till handling i stadspolitik". Muntligt/PP-presentation vid SGBC 14, Building Sustainability, Green Building Council Conference, Stockholm. Presentation i session B:5, "Vad är egentligen social hållbarhet?".
- Den 26-27 juni 2014 i Västervik: "Inte bara "Sustainababble"? Från prat till handling i regional och urban utveckling". Muntlig/PP-presentation vid Nätverksträff med KS-ordföranden och kommunchefer i Östergötland med omnejd samt ordförande och regiondirektör i Regionförbund Östsam 26-27 juni 2014.
- Den 21-23 maj 2014, Lunds universitet. "Behaving clean without thinking green? Reflections on bottom-up and top-down initiatives for stimulating low carbon attitudes and behavior among citizens". Presentation av paper vid workshop *Devices and Desires: the Cultural Politics of a Low Carbon Society*.
- Den 4 april 2014, Stadsbyggnadskontoret, Göteborg. "Från mångtydig vision till analytiskt redskap vid uppföljning av stadsbyggnadsprojekt". Muntligt/PP-presentation vid Fyrstadsträff, med den sociala dimensionen i fokus.
- Den 1 april, Klimatnätverket, Örebro Universitet. Muntlig/PP-presentation. "Behaving clean without thinking green? Analyzing top-down and bottom-up initiatives for stimulating low carbon attitudes and behavior among citizens".
- Den 5 mars 2014, Stadsbyggnadskontoret, Örebro. Presentation av pågående studie om Mitt Gröna Kvarter/Kvarteret Hjärtaskogen, ett stadsförnyelseprojekt i Vivalla, i regi av ÖrebroBostäder.
- Den 23 mars 2012, University of Durham, UK. Governing the unsustainable? Notes related to the North-South divide in sustainability research. Power Point presentation.
- Den 23 mars 2012, University of Durham, UK. Top down or bottom up? The role of local government in climate change mitigation. Power Point presentation.